

Maksudi'nin Milliyetçiliği

Murat Belge

Milliyet Kitap Eki - 9 Temmuz 2007

Sadri Maksudi'nin Türk milliyetçilik tarihinde önemli bir yeri olduğunu herhalde hiç kimse reddetmez. Kazanlı bir Tatar'dı. 1917 devriminden sonra Sovyet rejimiyle uzlaşmadı ve 1918'de ülkesinden ayrılarak Paris'e geçti. Türkiye'ye 1925'de geldi. Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşunda önemli rolü oldu. '50 öncesinde iki kere CHP'den, sonrasında bir kere DP'den bir kere milletvekili seçildi. Ankara ve İstanbul'da Hukuk Fakültesinde ders verdi.

Sözünü edeceğim kitabı, son eserlerinden biridir. Bunun yayımlanmasından birkaç yıl sonra öldü.

Türkiye'de kendisini milliyetçi göre çok. Bunların içinde ise kitap okuyanı ise çok az. Sadri Maksudi'nin adını duyanları, onu da "Türk Büyükleri" arasında görecektir; ama Türk milliyetçileri, kitabını okuyacak olsalar, herhalde ona fazla yakınlık duymayacaktır.

Kitabın baştaki bölümlerinde Sadri Maksudi "ırk" kavramı üzerinde uzun uzun duruyor. Ancak bu sayfalarda onun bir ırkçı olmadığını, bir "ırk" olgusu görmekte birlikte, zamanla karışmamış ırk olabileceğine inanmadığını, Gobineau gibi olsun, Hitler gibi olsun, insanın sırrını ırkta arayanlara katılmadığını görüyoruz.

Oysa bugün, bu kitabın yayınlanmasından 52 yıl sonra, daha "avami" denilebilecek Türk milliyetçiliğinin ağır bir "ırkçılık" dozu içerdiğini gözlemlemekteyiz.

En kalıcı kimlik kaynağı

Sadri Maksudi'nin Türk milliyetçiliği, Rusya'dan gelmiş daha birçok Türk kökenli yazarda olduğu gibi, bir hayli güçlüdür. Bu toplumda, "zenofobi"den (yabancı düşmanlığı) pek de ileri geçemeyen milliyetçiliği daha yüksek bir düzeye taşıyanlar zaten onlar olmuşlardı.

Pan-slavizm gibi saldırgan bir ideoloji karşısında onlar kendi tepkisel milliyetçiliklerini geliştirmek gereği duymuşlardı. Osmanlılık ve dincilikten kendini pek ayıramayan Türkiyeli aydınlar, "Türkçülüğü" onlardan öğrendiler. Sadri Maksudi'nin gözünde de "millet" insanın en kalıcı kimlik kaynağını oluşturuyor. Büyük ölçüde "dil" le özdeşleştiği için, başka milliyetçiler gibi. o da "millet" kavramını olmayacak tarih öncesi çağlara taşımaktan geri durmuyor.

Gene çoğu milliyetçiler gibi, "Sosyal-Darwinizm" düşüncesine bir hayli olumlu yaklaştığı da anlaşılıyor. Etkilendiği düşünürleri bakıldığında, Le Bon, Carlyle, Spencer gibi, bugün çok eskimiş, pek çok tezinin yanlışlığı kanıtlanmış kişiler görüyoruz.

Avrupa Birliği fikri

Bütün bunlara rağmen Sadri Maksudi'nin milliyetçiliği gayri medeni bir karakter edinmiyor; anti-medeni bir havaya da girmiyor. Bu özellikleriyle de, Sadri Maksudi, bugün ortalığı kaplayan milliyetçilerin çok ilerisinde.

Şovenizm ve emperyalizme içtenlikle karşı olduğu görülüyor.

Birçok milliyetçi, bunlar çok ayıplanan şeyler olduğu için, aynı şekilde "ben de karşıyım" yollu bir edebiyat yapar, ama söylediklerine biraz dikkat ettiğinizde bunun laf olarak söylendiğini, şovenizmin bütün mantığına hâkim olduğunu görürsünüz. Sadri Maksudi böyle değil. "Milli Devletler Federasyonu" na geldiği zaman, çok olumlu şeyler söylüyor. Bu arada "Dert devlet için yaratılmış değil, bilakis devletler fert için kurulmuştur" derken, burada hâlâ sindirilmemiş bir liberal anlayışı konuşturabiliyor. Kendi ideali olan "milli-devlet"e hak ve özgürlüklerini şiddetle (ve içtenlikle) savunduğu "fert"leri, bir federasyondaki "milli-devletler" gibi görüyor ve böyle bir federasyonun dünyanın geleceği için en iyi çözüm olduğunu düşünüyor.

Sadri Maksudi'nin "50"lerin ortasında yazdığı bu satırlarla bugünün atmosferinde Avrupa Birliği fikri arasında paralellik kurmak mümkün, "mümkün"den öte, gerekli. Bu ilke düzeyinde "50"lerin milliyetçi Sadri Maksudi bugünün CHP'sinden çok daha solda ve çok daha ileri;

"İzaha hacet yoktur ki federal devletin elbette federasyona bağlı milletlerin mebuslarından mürekkep bir parlamentosu, milli devletlerin temsilcilerinden terettüp eden bir senatosu, milli devletler namına bütün federatif devletler işlerini idare eden bir merkezi hükümeti, milli devletler arasında zuhur eden ihtilaflara bakan, onları halleden bir yüksek mahkemesi, bütün devletlerin iştiraki ile kurulmuş, milli devletlerin mahdut askeri kuvvetlerinden çok daha kuvvetli bir federal ordusu olacaktır."

Başta Yahudiler, kimseye karşı milliyetçi bir nefret dili ile konuşmayan, azınlıklara ve haklarına saygılı, Kazanlı ve milliyetçi Arsal, bugünün Türk milliyetçilerinin derhal "kozmpolit" vb. ilan edeceği bir çizgide. Bu onun ilerici olmasının değil, ötekilerin inanılmaz derecede gerilemesinin sonucu.